
AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ BAĞLAMINDA İNSAN HAKLARI İHLALLERİNİN MAKRO DEĞİŞKENLERİ

Oğuzhan BAŞIBÜYÜK Emniyet Genel Müdürlüğü*

*Hüseyin AKDOĞAN** Emniyet Genel Müdürlüğü*

*Önder KARAKUŞ*** Emniyet Genel Müdürlüğü*

Abstract

This article analyzes the variables on human rights violations in the framework of both the right to life and the right not to be subjected to torture or inhuman or degrading treatment or punishment which are ratified by the first and second articles of the European Convention on Human Rights(ECHR), on the basis of scientific methods and data. It comes up with some interesting consequences through correlation between human rights violations and population, economic development, crimes and unemployment rates, number of terrorist organizations and democratic level of a country.

Özet

Makale, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (AİHS) 2. maddesinde yer alan yaşama hakkı ve 3. maddesinde ifade edilen işkence ve haysiyet kırıcı insan hakkı ihlalleri konusundaki değişkenleri bilimsel veriler ve metotlarla analiz etmektedir. Bir ülkedeki İnsan hakları ihlalleri ile

* Dr.,Emniyet Genel Müdürlüğü, Amir.

** Dr., Emniyet Genel Müdürlüğü.

*** Dr.,Emniyet Genel Müdürlüğü, Amir.

nüfus, ekonomik gelişmişlik, suçluluk, işsizlik, terör örgütü sayıları ve demokratik gelişmişlik seviyesi arasında korelasyon kurarak çok çarpıcı sonuçlara ulaşır.

Giriş

İnsanların doğuştan kazandıkları, devredilemez, vazgeçilemez hakları 20. yüzyılda, geçmişte yaşanan ihlallerin tekrar yaşanmasını engellemek ve devletlerin bireyin refahına hizmet etmesi amacını gerçekleştirmek için yazılı olarak ilan edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) bu yazılı metinlerden birisidir. Kıta Avrupa'sında 1953 yılında yürürlüğe girmiş ve 1954 yılında da Türkiye tarafından onaylanmıştır. Diğer bölgesel veya uluslararası sözleşmelerden farklı olarak, bireylere haklarını çiğneyen devlete karşı, alışılmışın dışında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) başvurabilme yolunu açan bu Sözleşme Uluslararası hukukta yeni gelişmelere yol açmıştır. Böylece birey uluslararası hukukun süjesi haline gelmiştir. Türkiye bireysel başvuru hakkını 1987 yılında tanımış, AİHM'in yargı yetkisini de 1990'da kabul etmiştir.

Sözleşmede tanınan ilk hak yaşama hakkıdır. Avrupa Konseyini oluşturan devletler açısından da bu hak, Sözleşmenin 3. maddesinde düzenlenen "işkence görmeme" hakkı ile birlikte kutsallaştırılmıştır.

AİHS bu iki madde dışında diğer maddeleriyle de insan haklarını korumaya çalışırken, sözleşmenin bu iki maddesi dünyanın birçok ülkesini tehdit eden terörizmle mücadelede önemli bir yere sahiptir. Demokratik ülkeler vatandaşlarına özgür bir yaşam sunarken, terörizm sorunu ile mücadele eden demokratik devletler de özgürlük ve güvenlik arasındaki hassas dengeyi sağlamak gibi zor bir görevi başarmaya çalışmaktadırlar. Öyle ki terazinin bir kefesine birazcık güvenliği fazla koyarsanız, bazı insan hakları ihlal edilmektedir. Özgürlük kefesine fazlalık koyduğunuzda ise binlerce insanın yaşamına mal olan terör eylemleri vuku bulmaktadır.

Terörizm kavramının ve daha da ötesi bazı devletlerin yapılarının yeniden şekillendirilmesine neden olan 11 Eylül olaylarının etkileri hala sürmektedir. Bu terör olayının ardından tekrar "zor zamanlar politikasına"¹ dönen özgürlükler ülkesi Amerika Birleşik Devletleri terazinin güvenlik tarafına daha fazla ağırlık vermiştir. İngiltere de yıllardır terör ile mücadele eden bir devlet olarak 2. ve 3. madde ihlallerinin görüldüğü

¹ Amerikanın zor zamanlar politikası ve 11 Eylül sonrası ile ilgili olarak bkz. (Arslan, 2003). Arslan, Zühtü (Der.), *ABD Yüksek Mahkemesi Kararlarında İfade özgürlüğü* Ankara: Liberal Düşünce Topluluğu, 2003, ss.3-46.

diğer bir ülkedir. "İşkence, yargısız infaz gibi hak ihlalleri ile olağanüstü hal uygulaması arasındaki bağ, bir dizi araştırma ile kesinlikle saptanmıştır. Bu hususlar, hükümetin olağanüstü hale ait resmi bildiriminde yer almaz, ancak uygulamada yasal güvencelerin askıya alındığı görülmektedir. Burada asıl sorun, genel olarak bir tarafta devletin, diğer tarafta ise "ne pahasına olursa olsun" kazanmak isteyenlerin var olmasıdır. Güvenlik kuvvetleri insan hakları ve kanunlar ile bağlı iken, terörist güçler insan hakları ya da insancıl hukuka uygun davranmak kaygısında değildirler. Çoğunlukla bu gruplar da amaçlarına ulaşmak pahasına ciddi hak ihlalleri yapmaktadırlar"². Böyle bir durumda güvenlik güçlerinin terörle mücadele etmesinin ne kadar zor olduğu aşikardır. Bir tarafta hiçbir sınırı olmayan terörist gruplar, diğer tarafta hem kendi canını, hem vatandaşlarının canını düşünmek zorunda olan, hem de kanunlar çerçevesinde kalması gereken güvenlik güçleri. Buna ek olarak terörizm artık sadece kırsalda değil, şehirlerin tam göbeğinde, insanların en kalabalık olduğu yerlerde dir.

Acaba terörizm ile etkili bir şekilde mücadele ederken insan haklarını ihlal etmemek mümkün değil midir? Bu soruya devletin yönetim şekline göre cevap vermek gerekir. Devlet eğer demokratik, insan haklarına saygılı bir devlet olmak istiyorsa bu zor görevi başarmak zorundadır. Bu argümanın geçerliliği yapılan çalışmalara da konu olmuştur. Yapılan çalışmaların genelinde demokrasi ile insan hakları ihlalleri arasında negatif bir ilişki bulunmuştur.³

Bu çalışma Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzalayan ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yargı yetkisini tanıyan devletlerin, Mahkemenin, Sözleşmenin başta 2'nci ve 3'ncü maddesi olmak üzere sözleşme hükümlerine dayanarak verdiği tüm ihlal davalarını bağımlı değişken olarak alıp bu ihlallere neden olabilecek ülke düzeyindeki makro seviyedeki bağımsız değişkenleri incelemeyi amaçlamaktadır. Yukarıda sözü edilen çalışmalarda kullanılan ülkelerin demokrasi seviyesi veya demokrasi puanları incelenen bağımsız değişkenlerden birisidir. Çalışmada öncelikle AIHS'in 2'nci ve 3'ncü maddelerine kısaca değinilecek, ardından benzer çalışmaların teknik ve sonuçları irdelenecektir. Metot ve

² Hadden, Tom, "İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Bağlamında İşkence Yasağı ve Yaşama Hakkı", (Der.), *İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Bağlamında İşkence Yasağı ve Yaşam Hakkı*. İzmir: İzmir Barosu İnsan Hakları Hukuku ve Hukuk Araştırmaları Merkezi Yayını, 1997, s.107.

³ Henderson, Conway, W. "Conditions Affecting the Use of Political Repression." *Journal of Conflict Resolution*, 35(1), 1991, ss. 120-142; Davenport, Christian (1995). "Multi-Dimensional Threat Persecution and State Repression: An Inquiry into Why States Apply Negative Sanctions." *American Journal of Political Science*, 39(3), 1995, ss. 683-713.

analiz kısmında ise bu çalışmaya temel oluşturan verilerin ve yapılan analizlerin sonuçları tartışılacaktır.

Yaşama Hakkı

Yaşama, insanoğlunun temel hakkı, varlığının ve fizik devamlığının ilk koşuludur. "Canlı bir varlık olan insanın, hak ve özgürlüklere sahip olabilmesi için yaşaması gerekmektedir. İnsansal varlık olarak yeryüzüne gelmek ve orada kendini idame etmek "yaşam"dır, ilk özgürlüktür".⁴

"İnsanoğlunun üstün hakkı" olarak yaşama hakkına saygı, bütün diğer hakların kullanılması için vazgeçilmezdir.⁵ Uluslararası Adalet Divanı'nın ünlü Lotus davasında, "insanlığın özüne saygınlık" olarak nitelediği insanın yaşama hakkı ve fiziksel bütünlüğüne saygı gösterme esasının temel bir yükümlülük olduğuna şüphe yoktur.⁶ İnsan, ancak yaşadığı müddetçe diğer hakların öznesi durumuna gelebilir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi yaşama hakkını 2. maddesinde düzenlemiştir. Madde şu şekildedir:

1. Herkesin yaşam hakkı yasanın koruması altındadır. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında Mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez.

2. Öldürme, aşağıdaki durumlarından birinde kuvvete başvurma mutlak surette gerekli olduğu haller sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz:

- a) Bir kimsenin yasadışı şiddete karşı korunması için;
- b) Usulüne uygun olarak yakalamak veya usulüne uygun olarak tutuklu bulunan bir kişinin kaçmasını önlemek için;
- c) Ayaklanma veya isyanın, yasaya uygun olarak bastırılması için.

Maddenin metninde de görüldüğü gibi Sözleşme önce yaşama hakkını koruma altına almış, daha sonra ise hangi durumların yaşama hakkını ihlal etmeyeceğini maddeler halinde belirtmiştir. 2. madde Sözleşmeye taraf devletlere iki tür yükümlülük yüklemektedir; negatif yükümlülük ve pozitif yükümlülük. Negatif yükümlülük öldürme yasağıdır. Maddenin metninde geçen Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan

⁴ Savcı, Bahri, *Yaşama Hakkı ve Boyutları*, Ankara: AÜSBF yayınları, 1980, s.57.

⁵ Kaboğlu, İbrahim Ö., *Özgürlükler Hukuku*, İstanbul: Afa Yayınları, 1999, s.176.

⁶ Gasser, Peter Hans., "Uluslararası İnsan Hakları Ve İnsancıl Hukukta İşkence ve Diğer Kötü Muamele Türlerinin Önlenmesi Ve Yaşam Hakkı", (Der.), *İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Bağlamında İşkence Yasağı ve Yaşam Hakkı*, İzmir: İzmir Barosu Yayını, 1997, s.85.

dolayı hakkında Mahkemece hükmedilen bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez hükmü devletlere yüklenen negatif yükümlülük, yani öldürmeme yükümlülüğüdür. Devletin yasaya dayanarak vatandaşlarını öldürmesi, yani idam cezası da Sözleşmeye daha sonra eklenen 13. Protokolle tamamen ortadan kaldırılmıştır. 2. Maddenin devletlere yüklediği yükümlülüklerin ikincisi ise pozitif yükümlülüklerdir. Devletin pozitif yükümü yetki sınırları içerisindeki her kişinin yaşama hakkını korumaktır. "Devletin üstlendiği pozitif yüküm a) bir yandan, gereğinde somut önlemlerle hayatın somut bir tehlikeden korunmasını (koruma tedbirleri); b) öte yandan da adam öldürme fiilinin caydırıcı bir müeyyideye bağlanıp yasaklanması ve bu yasağa riayetinin sağlanmasını gerektirir".⁷ Devlet açısından adam öldürmenin kanunlarda suç sayılması pozitif yükümün yerine getirilmesi için yeterli olmayıp, adam öldürme olaylarında güvenlik güçlerinin etkili bir soruşturma yaparak zanlıları bulup adalet karşısında yargılanmasının sağlanması da pozitif yükümlülüğün bir parçasıdır. Hatta sadece bu etkili soruşturma yapmama bile Mahkeme tarafından 2. maddenin ihlali olarak yorumlanmaktadır.

İşkence Görmeme Hakkı

AIHS'nin 3. maddesi de işkence görmeme hakkını şu şekilde düzenlemiştir. "Hiç kimse işkenceye, gayriinsani yahut haysiyet kırıcı cezaya veya muameleye tabi tutulamaz."

3. maddenin 2. maddeden ayrılan en önemli özelliği 3. maddenin mutlak oluşudur. Sözleşme yaşam hakkına istisnalar getirip metin içinde bunları listelerken, işkence yasağı ile ilgili hüküm mutlak ve hiç bir istisnası yoktur.

İnsan hakları ihlallerinin nedenlerini açıklamaya yönelik çalışmaların incelenmesi

İnsan hakları ihlali yerine politik baskı kavramını kullanan Henderson, çalışmasında⁸ devletlerin politik baskı yapmasına neden olan politik ve sosyoekonomik değişkenleri incelemiştir. Politik baskı bağımlı değişkenini devletlerin hükümet karşıtlarına veya potansiyel karşıt olabileceklere yönelik keyfi tutuklama, işkence, politik olarak adam öldürme, ortadan kaybolma sayılarına göre kavramsallaştırmıştır. Amerika Birleşik Devletlerinin "Devletlerin İnsan Hakları Uygulamaları

⁷Gölcüklü, Feyyaz ve Gözübüyük Şeref, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Ankara: Turhan Kitabevi, 3. Baskı, 2000, s.160.

⁸ Henderson, Conway, W., "Conditions Affecting the Use of Political Repression" *Journal of Conflict Resolution*, 35(1), 1991, ss. 120-142.

Raporu, 1985" raporundaki verilerle bağımlı değişkenini oluşturarak, bu bağımlı değişkene etki eden, ülkelerin demokrasi skorları, sosyoekonomik koşulları, toplumdaki eşitsizlik düzeyi ve enerji tüketimi ve toplam ulusal üretime (gross national product) göre ölçülen ekonomik kalkınmışlık düzeyi bağımsız değişkenleri incelemiştir. Araştırmanın sonucunda ülkelerin demokrasi skorları, ekonomik kalkınmışlık seviyeleri ve toplumdaki eşitsizlik seviyesi ülkenin politik baskı kullanması ile ilişkili bulunmuştur.

Demokrasinin politik baskıyla olan ilişkisine farklı bir açıdan bakan Regan ve Henderson⁹, örnekleme daraltarak sadece gelişmekte olan ülkeleri çalışmalarına esas almışlar ve demokrasiyle birlikte ülkelerin tehdit algılamalarının politik baskı üzerindeki rolünü incelemişlerdir. Regan ve Henderson teorik altyapı olarak, demokrasinin baskı ile ters orantılı olduğu tezini esas almışlardır. Buna göre demokrasilerde farklı görüşlerde olanlar için kendilerini ifade edebilecekleri farklı ve resmi yollar olduğu için, insanların şiddet hareketleri yerine kendilerini ifade etmeleri için bu farklı ve resmi yolları kullanmalarının önü açılmıştır. Sözü edilen bu farklı ve resmi yollar bir anlamda demokrasilerde karşıt görüşte olan insanların şiddete başvurmalarının frenleme mekanizması olarak da görülebilir. Ayrıca, demokrasilerde secim yolu ile başa gelen liderlerin ve yöneticilerin hesap verebilir (accountability) bir konumda olmaları da baskı metotlarını kullanmaları yönünde büyük bir süttredir.

Regan ve Henderson, bu teorik altyapıyı baz alarak, 91 adet gelişmekte olan ülkenin 1979-1992 yılları arasındaki verilerini ABD insan hakları uygulamaları raporundan alarak yukarıda Henderson'un 1991 tarihli çalışmasında kullandığı aynı bağımlı değişkeni, politik baskı değişkenini, oluşturmuşlardır. Araştırmalarında demokrasi skoruyla politik baskının negatif ve doğrusal bir ilişkisi olduğu varsayımı yerine, bu ilişkinin devletin rejimine yönelik tehdit algılamasına bağlı olarak şekillendiği varsayımını test etmişlerdir. Rejime yönelik tehdit algılamasını sivil savaş, isyanlar, protesto gösterileri, büyük ölçekli iç huzursuzluk olarak kavramsallaştırmışlardır.

Yapılan analiz sonucunda, rejime yönelik tehdit politik baskı ile pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Dahası bu ilişki demokrasi skorundan daha güçlü bir ilişkidir. Yani gelişmekte olan devletler rejimlerine yönelik tehditlere politik baskı ile cevap vermektedir. Diğer bir sonuçta demok-

⁹ Regan, Patrick, M. ve Henderson, Errol, A. "Democracy, Threats and Political Repression in Developing Countries: Are Democracies Internally Less Violent?" *Thir World Quarterly*, 23(1). ss. 119-136

rasi skoru ile politik baskı arasındaki ilişkinin U şeklinde bir ilişki olduğudur. Diğer bir deyişle, demokrasi skoru ile politik baskı arasındaki ilişki devletin rejime yönelik tehdit algısına göre şekillenmektedir.

Mitchel and McCormick, insan hakları ihlallerinin nedenlerini iki ayrı teoriye dayandırarak çalışmalarını yapmışlardır.¹⁰ Ekonomik teoriye göre ülkelerin ekonomik durumlarının iyi olması, politik durumlarının da durgun ve iyi olmasını sağlar ve bu da ülkenin insan haklarına daha saygılı olmasını sonuç verir. Fakir ülkeler, ekonomik durumlarının kötü olmasından kaynaklanan çalkantılı bir politik hayata sahiptirler. Bu çalkantılı politik hayati kontrol alma adına fakir ülkeler politik baskı araçlarını kullanırlar. Robert McNamara'nın bu fakirlik teorisine Samuel Huntington karşı çıkmaktadır. Huntingtonga göre fakir ülkelerin insanları gerçekten çok fakir olduklarından politika veya protesto gösterileri gibi politik hareketlerden de uzaktırlar. Huntingtonga göre ülkelerin ekonomik durumları ile insan hakları ihlalleri arasında doğrusal (linear) değil, çan şeklinde eğrisel (Curvilinear) bir ilişki vardır. Diğer bir deyişle, çok fakir ve çok zengin ülkelerin insan hakları ihlalleri en düşük seviyede iken, arada kalan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin insan hakları ihlalleri daha fazladır.

Ülkelerin politik durumları da Mitchel ve McCormick'in kullandıkları ikinci teoridir. Buna göre ülkelerin politik kültürleri ve rejimleri onların politik durumlarını ortaya koyar ve bu da direk olarak insan hakları ihlalleri ile ilgilidir.

Araştırmacılar bu çalışmalarında insan hakları ihlallerini, ülkelerin Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International) örgütünün 1985 yılı raporuna göre işkence, öldürme ve adil yargılanma olmadan hapis olaylarına göre ölçmüşlerdir. Çalışmanın sonuçları insan hakları ihlallerinin ülkelerin politik durumlarından ziyade ekonomik durumları ile ilişkili bir kavram olduğunu ortaya koymuştur. Daha iyi ekonomik koşulları olan ülkeler ekonomik koşulları daha düşük olan ülkelere oranla daha az insan hakkı ihlali yapmaktadırlar.

Ülkeler, rejimlerinin algıladığı tehditlere, politik baskı ile karşılık verirler teorisini 53 ülkenin 1948-1982 yılları arasındaki verilerini kullanarak zaman serileri yöntemi ile test eden Davenport (1995), devlet baskısına neden olan sebepleri 1-politik durumun farklı yönleri ve 2-devletin farklı özelliklerini baz alarak iki grupta incelemiştir. Ülkelerin demokrasi

¹⁰ Mitchell, Neil, J. Ve McCormick, James, M., "Economic and Political Explanations of Human Rights Violations", *World Politics*, 40(4), 1998, ss. 476-498.

ve ekonomik gelişmişlik seviyeleri politik baskı ile ters orantılı bulunurken, bağımlı olma durumları ve politik çatışma doğru orantılı bulunmuştur. Diğer bir deyişle, demokratik ve ekonomik yönden gelişmiş devletler daha az politik baskı yapmaktadır. Öte yandan, devletin bağımlılığı arttıkça ve politik çatışmalardan dolayı tehdit algılayışı arttıkça, bu durumları kontrol etmek için baskı aracını kullanmaktadırlar. Devletin bağımsızlığı değişkeni, bu çalışmada, ihraç edilen malların oranına göre hesaplanmıştır.

1995'teki bu çalışmasının arkasından Davenport, Armstrong ile beraber 2004 yılında demokrasi ile insan hakları ihlallerinin arasındaki ilişkiyi açıklayan bir çalışma yapmışlardır. Araştırmacılar, bu çalışmalarında 1976-1996 yılları arasında 147 ülkenin verilerini incelemişlerdir. Literatürdeki diğer çalışmaların bulgularının aksine, bu analizde demokrasi ile insan hakları arasında doğrusal (linear) bir ilişki bulunmamıştır. Analiz sonuçlarına göre, belli bir seviyenin altında, demokrasinin insan hakları ihlalleri üzerine önemli bir etkisi saptanamamıştır. Fakat belli bir eşik aşılmıca, demokrasinin insan hakları ihlallerini önemli ölçüde azalttığı saptanmıştır. Buna göre, demokrasinin gerektirdiği kurumsal ve kavramsal gelişmeleri tam olarak adapte edebilen devletler insan hakları ihlalleri gibi bir sorunla karşılaşmazken, demokrasinin prensiplerini uygulamayan veya uyguladığı halde tam olarak adapte edip benimseyemeyen devletler içinse, demokrasi insan hakları ihlalleri için bir çözüm olamamaktadır.

Literatürdeki çalışmalar esas alınarak demokrasinin insan hakları ihlalleri üzerindeki etkisini inceleyecek olan bu çalışma, önceki çalışmalarda kullanılan, demokrasi skoru, ekonomik gelişmişlik düzeyi gibi değişkenlerin yanında ülkelerde faaliyet gösteren terörist örgüt sayıları ve bu ülkelerdeki suç oranlarını da bağımsız değişken olarak kullanacaktır. Avrupa insan hakları mahkemesinin yargı yetkisini kabul etmiş 46 ülke çalışmaya konu olacaktır. Çalışmada ülkelerin insan haklarını ihlal etmelerine neden olduğu yukarıda belirtilen çalışmalarla saptanan değişkenlerden demokrasi seviyesi, ekonomik gelişmişlik seviyesi gibi değişkenler kullanılacaktır. Bu çalışmayı diğer çalışmadan ayıran özellikler ise Avrupa İnsan Hakları mahkemesinin yargı yetkisini tanıyan 46 devleti konu edinmesi, İnsan Hakları İhlali olarak AIHS'in 2. ve 3. maddeleri başta olmak üzere sözleşme kapsamında Mahkemenin vermiş olduğu kesinleşmiş kararların esas alınması ve yasa hakkı ve işkence görmeme haklarını kapsayan insan hakları ihlallerine neden olduğu düşünülen terörizm ve suö ile alakalı iki yeni değişkenin de analize katılmasıdır.

Yukarıda belirtilen konular ışığında bu çalışmada şu altı varsayım test edilecektir: 1) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yargılama yetkisini kabul eden ülkelerden, nüfus olarak daha kalabalık ülkelerde daha fazla insan hakkı ihlali meydana gelmektedir, 2) Bu ülkelerden ekonomik kalkınmışlık düzeyi yüksek olan ülkelerde daha az ihlal olmaktadır, 3) Bu ülkelerden işsizliğin yoğun olduğu ülkelerde daha fazla ihlal olmaktadır, 4) Bu ülkelerden terör örgüt sayıları yüksek olan ülkelerde daha fazla ihlal olmaktadır, 5) Bu ülkelerden suç oranlarının yüksek olduğu ülkelerde daha fazla ihlal olmaktadır ve son olarak 6) Bu ülkelerden demokratikleşme seviyesi yüksek olan ülkelerde daha az ihlal olmaktadır.

METOD: Değişkenler

Bağımlı Değişken (Y): İnsan Hakları İhlalleri

Çalışmaya esas olan insan hakları ihlalleri kavramı, Mahkemenin 1999-2006 yılları arasında üye 46 devlet aleyhine sözleşme kapsamında verdiği ihlal tüm kararları esas almıştır. Söz konusu veriler Mahkemenin internet sitesinden raporlar başlığı altından 2006 yılı raporunun içinden çıkarılmıştır. Çalışmanın başında da belirtildiği gibi AIHS'in 2. ve 3. maddelerinde düzenlediği yaşama hakkı ve işkence görmeme hakkı demokratik ülkelerde kutsallaştırılan iki hak. Bağımlı değişken Mahkemenin 1999-2006 yılları arasında ülkeler aleyhine hak ihlali nedeniyle vermiş olduğu 2'nci ve 3'ncü madde ihlalleri dahil tüm ihlal kararlarının toplamıdır. Toplam ihlal sayıları çıkarıldıktan sonra her 10,000 kişiye düşen ihlal sayısı hesaplanarak nüfusun etkisi ortadan kaldırılmıştır.

Bağımsız Değişkenler (X)

Nüfus: Genel olarak ülkelerin nüfusları Birleşmiş Milletlerin web sitesinden alınmıştır. Bu sitede nüfus verisi yer almayan bazı ülkelerin ise nüfusları ülkenin istatistik kurumunun web sitelerinden alınmıştır.

Ekonomik gelişmişlik seviyesi: ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyesi ülkelerin gayrisafi milli hasılası (GDP) kullanılarak ölçülmüştür. AIHM'ne üye ülkelerin GDP değerleri EUROSTAT ve Birleşmiş Milletler veri kaynaklarından derlenmiştir.

Ülkelerin işsizlik verileri de başta Birleşmiş Milletler ve EUROSTAT'ın internet sitelerinden çıkarılmıştır. Bu veri bankalarında hakkında bilgi yer almayan ülkelerinde kendi istatistik kurumlarının sitelerinden derlenmiştir.

Terör örgütü sayısı: 1998-2004 yılları arasında ülkelerde aktif olan terör örgütü sayıları Amerika Birleşik Devletleri İç Güvenlik Bakanlığı-

nın (Homeland Security) Maryland Üniversitesinde kurulu "Terörizm ve Terörizmle mücadele çalışmaları ulusal konsorsiyumunun (START) internet sitesinden çıkarılmıştır.

Ülkelerin demokrasi skoru: Freedom House adlı kuruluşun internet sitesinden alınan demokrasi skoru ülkelerin 1999-2006 yılları arasındaki demokrasi skorlarının ortalamasından oluşmaktadır. Veri kaynağındaki "politik haklar" ve "sivil özgürlükler" skorunun ortalaması alınmış ve daha sonra belirtilen yıllar arasındaki ortalama alınarak her ülke için bir demokrasi skoru oluşturulmuştur. Demokrasi skoru 1-7 arası bir ölçekten oluşmaktadır. Demokrasi skoru 1-2,5 arası olan ülkeler özgür, 3-5 arası ülkeler yarı özgür ve 5,5 ve yukarı olanlar ise özgür olmayan ülkeler olarak değerlendirilmiştir.

Son olarak insan hakları ihlalleriyle ilişkili olduğu düşünülen suç sayıları değişkeninin etkisine bakılmıştır. Suç sayıları AIHM'nin yargılama hakkını tanıyan ülkelerdeki terör suçu dışındaki diğer suçlara ait değerleri kapsamaktadır. Bu veriler Avrupa Birliği'nin resmi istatistik birimi olan EUROSTAT'ın web sayfasından alınmıştır. Bu sitede suç verisi olmayan ülkelerin kendi istatistik birimlerinin web sayfalarından veya Birleşmiş Milletlerin veri bankasından elde edilmiştir. Nüfusun etkisini ortadan kaldırmak için elde edilen bu verilerden her 10,000 kişiye düşen suç oranı hesaplanarak ölçüme katılmıştır.

Analiz Bulguları

Bu çalışma kapsamında incelenen ülkeler hakkında AIHM'ne intikal eden hak ihlalleri oranı ile ülkelerdeki bazı yapısal faktörler (ekonomik gelişmişlik seviyesi-GDP ve nüfus oranı), ülkenin demokrasi seviyesi ve ülkelerde yer alan terör gruplarının sayısı ve ülkelerin suç oranları arasında bir ilişkinin olup olmadığı incelenmiştir. Değişkenler arasındaki doğrudan ilişkileri gösteren korelasyon değerleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1 Değişkenler Arasındaki Korelasyon Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
Toplam İhlal İddiası	1						
Nüfus	- 0.521**	1					
Ekonomik Kalkınmışlık	0.332*	-0.248	1				
İşsizlik	- 0.516**	0.398**	- 0.674**	1			
Terör Grupları Sayısı	0.142	0.568**	0.546**	- 0.156	1		
Suç Sayısı	0.304*	0.093	0.810**	- 0.571**	0.463**	1	
Demokrasi Skoru	0.459**	0.267	0.804**	0.594**	- 0.219	0.794**	1

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Tablodaki değerler incelendiğinde insan hakları ihlali iddiası sayısı ile ülkenin nüfus büyüklüğü arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r = -0.521$, $p < 0.01$). İnsan hakkı ihlali iddialarının diğer ülkelerle karşılaştırıldığında nüfusları kalabalık olan ülkelerde daha fazla sayıda olduğu gözlenmektedir. Hak ihlali iddialarının istatistiksel olarak anlamlı ilişki gösterdiği bir diğer bir değişken ekonomik kalkınmışlık değişkenidir (GDP). Ekonomik olarak gelişmiş ülkelerden daha fazla sayıda ihlal başvurusu olduğu anlaşılmaktadır ($r = 0.332$, $p < 0.05$).

Ülkenin işsizlik oranının da ihlal sayısı ile istatistiksel olarak anlamlı negatif bir ilişkisinin olduğu görülmektedir ($r = -0.516$, $p < 0.01$). Diğer bir ifadeyle işsizlik oranının yüksek olduğu ülkelerde ihlal iddialarının daha az intikal ettiği gözlenmektedir. Bu yapısal değişkenlerin yanı sıra bu çalışmada ülkelerin suç oranları ve ülkede aktif olarak faal olan terör örgütü sayılarının ihlal iddiaları üzerindeki etkilerine de bakılmıştır. Tablodaki değerler ülkenin suç oranları ile ihlal iddiaları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişkinin olduğunu göstermektedir ($r = 0.304$, $p < 0.05$). Suç oranlarının yoğun olduğu ülkelerde ihlal iddiaları

da daha çok gündeme gelmektedir. Diğer taraftan ülkedeki terör örgütü sayıları ile ihlal iddiaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Çalışmanın ilginç bulgularından bir tanesi de ülkelerin demokrasi skorları ile o ülkelerle ilgili ihlal iddiaları arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif bir ilişkinin varlığıdır ($r=-0.459$, $p<0.01$). Demokrasi skorları yüksek olan ülkelerde daha fazla ihlal iddialarının gündeme geldiği görülmektedir. Korelasyon değerleri analizinin değişkenler arasında sadece birebir ilişkileri değerlendirmeye alması gibi sınırlılıklarından dolayı bu tartışmalı sonuçlar aşağıda çoklu regresyon yöntemiyle yeniden analiz edilecektir.

Korelasyon analizi yapılmasının bir diğer nedeni de değişkenler arasındaki yüksek korelasyonun bulunmasıdır. Değişkenlerin birbirleriyle yüksek oranda korelasyon göstermesi durumunda çoklu doğrudaşlık (multicollinearity) olarak tanımlanan bu durum çoklu regresyon analizi için kontrol edilmesi gereken varsayımlardan birisidir. Bu varsayıma göre değişkenler arasında 0.80'den¹¹ daha büyük bir korelasyon değeri görülmesi bu değişkenlerin birbirleriyle yüksek derecede bağlantılı olduklarını ve analiz yapılırken değişkenler arasında çoklu doğrudaşlık (multicollinearity) testinin yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Tablo 1'deki değerler incelendiğinde korelasyon değerlerinin büyük çoğunluğunun 0.80 sınırından aşağıda olduğu görülmektedir. Sadece ekonomik kalkınmışlık ve suç ile ekonomik kalkınmışlık ve demokrasi skorları arasında 0.80 sınırından az bir değerde yüksek korelasyon değeri gözlenmiştir. Bu değişkenler arasındaki ilişki aşağıdaki modellerde çoklu doğrudaşlık (multicollinearity) testi ile analiz edilecektir.

Çoklu Değişken Analizi

Çoklu değişken analizinin yapıldığı bu bölümde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine intikal eden hak ihlali şikayetleri sonucu Mahkemenin tespit ettiği ihlal sayıları üzerinde ülkelerin nüfus, işsizlik ve ekonomik kalkınmışlık değerleri, terör örgütü sayıları, suç oranları ve demokrasi skorları gibi değişkenlerinin etkileri incelenmiştir. Bu bölümde üç değişik model analiz edilecektir. Birinci modelde sadece demografik değişkenler diyebileceğimiz nüfus, işsizlik ve ekonomik kalkınmışlık değerleri değişkenlerinin etkileri incelenmiştir. İkinci modelde bu değişkenlere ek olarak ülkelerin suç oranları ile ülkede faaliyet gösteren terör örgütlerini sayısı değişkenlerinin etkileri incelenmiştir. Son olarak üçüncü modelde

¹¹ Berry, W. D. & Feldman, S., Multiple Regression in Practice. Beverly Hills, CA: Sage, 1985.

yukarıda sayılan değişkenlere demokrasi skoru da eklenerek oluşturulan modelde değişkenlerin ihlal sayıları üzerindeki etkilerine bakılmıştır.

Tablo 2’de çoklu regresyon analizinin sonuçları sunulmuştur. Söz konusu veriler incelendiğinde Model 1 hak ihlalleri sayısı ile ilgili değişkende meydana gelen değişimin %37’sini açıklamaktadır. Diğer bir ifadeyle model 1’de yer alan nüfus, ekonomik kalkınmışlık ve işsizlik değişkenleri kullanılarak AIHM’in hak ihlali karar sayısına ilişkin değişkenin %33’ü açıklanabilecektir ($R^2=0.370$, $F=7.638$, $p<0.001$). Tablodaki değerler ihlal sayısı üzerinde nüfus ve işsizlik değişkenlerinin istatistiksel olarak anlamlı etkisi olduğunu göstermektedir. Modeldeki diğer değişkenlerin etkileri ile değerlendirildiğinde nüfusun ihlal sayıları üzerinde istatistiksel olarak negatif bir etkisinin olduğu görülmektedir ($B=-0.31$, $p<0.05$). Diğer bir ifadeyle nüfus olarak büyük olan ülkelerde ihlal iddialarının daha az olduğu anlaşılmaktadır. Aynı şekilde işsizliğinde ihlal iddiaları üzerinde istatistiksel olarak negatif bir etkisinin olduğu görülmektedir ($B=-0.956$, $p<0.10$). Diğer değişkenlerin etkileriyle değerlendirildiğinde işsizlik oranının yüksek olduğu ülkelerde daha az hak ihlali olduğu anlaşılmaktadır. Bu modelde ekonomik kalkınmışlığın ihlal sayısı üzerinde istatistiksel olarak bir etkisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Model 2 ülkelerin suç oranları ile ülkede faaliyet gösteren terör örgütleri sayısının ihlal sayıları üzerindeki etkilerini inceleyerek analizi bir adım daha ileriye götürmektedir. Bu değişkenlerin eklenmesi modelin ihlal sayılarındaki değişim oranını açıklama gücünü çok az bir miktarda artırmıştır ($R^2=0.337$, $F=2.947$, $p<0.05$). Model 2’deki değişkenlerin etkileri incelendiğinde tüm değişkenlerin ihlal sayıları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkileri olduğu gözlenmektedir. İlk modelde olduğu gibi nüfusun ihlal sayıları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı negatif etkisinin olduğu görülmektedir ($B=-0.523$, $p<0.001$). Tablodaki değerlerde göre modeldeki diğer değişkenlerinde etkileri göz önüne alındığında nüfus olarak büyük olan ülkelerde daha az ihlal meydana gelmektedir. Ekonomik kalkınmışlık düzeyinin de ihlal sayıları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı negatif bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır ($B=-0.948$, $p<0.05$). Diğer değişkenlerin etkileri sabit tutulduğunda ülkenin GDP’si yükseldiğinde o ülkeye ait ihlal sayılarının azaldığı anlaşılmaktadır. İhlal sayıları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı etkisi bulunan diğer bir değişkende işsizliktir. İşsizliğine ihlal sayıları üzerinde negatif bir etkisinin olduğu görülmektedir ($B=-1015$, $p<0.05$). Diğer bir ifadeyle işsizlik oranının yüksek olduğu ülkelerde daha az sayıda ihlalin olduğu görülmektedir.

Model 2'ye eklenen değişkenlerden ülkedeki terör örgütleri sayısının ihlaller üzerinde istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir etkisinin olduğu görülmektedir ($B=0.586$, $p<0.05$). Bu değerler hak ihlallerinin terör örgütlerinin sayılarının yüksek olduğu ülkelerde daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu gruptaki son değişken ülkelerin suç oranlarıdır. Ülkelerin suç oranlarının ülkedeki hak ihlalleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır ($B=0.679$, $p<0.10$). Yüksek oranda suç gözlenen ülkelerde daha fazla hak ihlalinin olduğu görülmüştür.

Son olarak modele ülkelerin demokrasi skorlarını gösteren değişken eklenerek ihlal sayısına olan etkisi incelenmiştir. Demokrasi skorları Freedom House adlı kuruluşun internet sitesinden alınmıştır. Kuruluş her yıl ülkelerin politik ve medeni haklar kapsamındaki uygulamalarını değerlendirerek ülke raporları hazırlamaktadır. Bu raporlarda ülkelerin değerlendirmeleri 1-7 arası bir puanlamayla değerlendirilmekte ve en düşük skoru olan ülkeler daha özgür ve demokratik, yüksek skoru olan ülkelerde sırasıyla kısmen özgür veya özgür değil diye sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. 2008 yılına ait raporda Türkiye 3 puanla kısmen hür ülkeler arasında değerlendirilmiştir.

Model 3'e demokrasi skorları değişkeninin eklenmesi modelin ihlal sayılarındaki değişimi açıklama gücünü yaklaşık %7 arttırmıştır. Modeldeki değişkenleri kullanarak ihlal sayılarındaki değişimin yaklaşık %44'ü açıklanabilmektedir ($R^2= 0.443$, $F=3.704$, $p<0.05$). Tablodaki değerler incelendiğinde son modelde nüfus ve ülkelerin suç oranlarına ilişkin değişkenlerin ihlal sayıları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir (iki değişken içinde $p>0.10$). Bu sonuç nüfus ve ihlal sayısı arasında ilişki öngören birinci varsayımın geçerli olmadığını ortaya koymuştur. İhlal sayıları üzerinde ekonomik kalkınmışlık değişkeninin istatistiksel olarak anlamlı negatif bir etkisinin olduğu anlaşılmaktadır ($B=-1.352$, $p<0.05$). Diğer bir ifadeyle ekonomik olarak gelişmiş ve GDP seviyesi yüksek olan ülkelerde ihlal sayıları daha düşük olmaktadır. Bu sonuç çalışmanın ikinci varsayımını desteklemektedir. İşsizlik oranları ihlal sayıları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif etkiye sahip diğer bir değişkendir ($B=-0.977$, $p<0.05$). İşsizlik oranı ile ihlal sayıları arasında olduğu varsayılan pozitif ilişki beklenin tam aksi yönünde çıkmıştır. Tabloda sunulan değerlere göre diğer modellerle aynı şekilde işsizlik oranının yüksek olduğu ülkelerde ihlal sayılarının daha düşük olduğu izlenmiştir.

Ülkede faaliyet gösteren terör örgütü sayısının ihlal sayıları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir etkisinin olduğu görülmektedir ($B=0.700$, $p<0.05$). Terör örgütü sayısının fazla olduğu ülkelerde daha fazla hak ihlali olduğu anlaşılmaktadır. Bu sonuç terör örgütleri sayısı ile ihlal sayısı arasında pozitif bir ilişki öngören dördüncü varsayımı doğrulamaktadır. Model 2 ile karşılaştırıldığında bu etkinin de arttığı görülmektedir. Çalışmanın beşinci varsayımı ülkelerin suç oranları ile ihlal sayıları arasında pozitif bir ilişki öngörmektedir. Tablodaki sonuçlar bu varsayımı desteklememektedir. Ülkelerin suç oranlarının ihlal sayıları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı anlaşılmaktadır. Son olarak ülkelerin demokrasi skorları ile ihlal sayıları ilişkisi bakılmıştır. Ülkelerin demokrasi skorları ile ihlal sayıları arasında bulunan istatistiksel olarak negatif ilişki çalışma kapsamında elde edilen en ilginç sonuçlardan bir tanesi olmuştur ($B=-0.779$, $p<0.05$). Demokrasi ile ihlal sayıları arasında öngörülen altıncı varsayım desteklenmemiştir. Tablodaki sonuca göre demokrasi skoru sıralamasında daha düşük değerlere sahip olan yani daha özgür ve demokratik ülkelerde ihlal sayıları daha fazla olmaktadır.

Tablo 2 AIHM İnsan Hakları İhlal Kararlarının (Log) OLS Çoklu Regresyon Analiz Sonuçları (N=46)

Değişkenler	Model 1			Model 2			Model 3		
	İhlal Kararları			İhlal Kararları			İhlal Kararları		
	B(SE)		IF	B (SE)		VIF	B (SE)	β	VIF
Nüfus	-			1 -			-0.339	-	2.01
	0.306	0.3	.188	0.52	.20	1.7	(0.207)	0.32	5
	**	50		3**	4			8	
	(0.12			(0.2					
	1)			04)					
Ekonomik	-	-	1.81	-			-1.352**	-	5.68
Kalkın-	0.026	0.0	6	0.94	.40		(0.417)	1.09	0
mışlık	(0.24	19		8**	6	4.6		0	
	0)			(0.4					
				06)					
İşsizlik	-		2.04	-	0.4	1.8	-0.977**	-	1.83
	0.956	0.3	5	1.01	87		(0.454)	0.41	0

	*	90	5**		1	
	(0.44		(0.4			
	5)		87)			
Terör			0.58	0.700**	0.63	2.37
Grupları			6**	.53 2.2	(0.240)	5 9
Sayısı			(0.5	2		
			86)			
Suç Oranı			0.67	0.229	0.18	5.08
			9*	.53 3.9	(0.404)	1 7
			(0.3	5		
			79)			
Demokra-				-0.779**	-	4.63
si Skoru				(0.338)	0.70	7
					0	
Model F	7,638		2.94	3.704**		
	***		7**			
Model R ²	0.370		0.37	0.443		
			7			

* p<0.10, ** p<0.05, *** p<0.01

Sonuç

Bu çalışmada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin başta yaşam hakkı ile ilgili 2. madde ve işkencenin önlenmesiyle alakalı 3. maddeleri olmak üzere Mahkemenin yargılama yetkisini kabul eden ülkelerle ilgili verilen tüm ihlal kararları sayıları incelenmiş ve bu sayısı etkilemesi muhtemel bir kısım yapısal ve sosyal faktörler tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda incelenen faktörlerden nüfus faktörünün ihlallerin sayılarının değişmesine bir etkisi olmadığı gözlenmiştir. Ekonomik teori çerçevesinde etkisi incelenen GDP'nin Mitchel ve McCormick'in¹² çalışmasında olduğu gibi ihlallerle ters yapıda bir ilişki gösterdiği anlaşılmıştır. Ekonomik kalkınmışlık düzeyi yüksek olan ülkelerde daha az hak ihlali gündeme geldiği görülmüştür. Diğer taraftan araştırmanın ilginç sonuçlarından birisi işsizlik oranları ile hak ihlalleri arasında bulunan negatif ilişkidir. Çalışmada bulunan sonuçlara göre işsizliğin yüksek olduğu ülkelerde hak ihlallerinin daha az meydana geldiği anlaşılmıştır.

¹² Mitchell, Neil, J. Ve McCormick, James, M., 1998.

maktadır. Bu ilişkinin muhtemel nedenlerinden birisi bağımlı değişken (ülkelerin hak ihlalleri) seçilen dönem olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada 1999-2006 yılları arasındaki ihlaller seçilmiştir. İşsizlik oranlarının yüksek olduğu ülkelere bakıldığında bu ülkelerden birçoğunun (Ör: Gürcistan (1999), Makedonya (1997), Rusya (1998)) 90'lı yılların sonuna doğru Mahkemenin yargılama yetkisini kabul ettiği bu nedenle de çalışma kapsamında seçilen tarih aralığında bu ülkelerden daha az sayıda ihlal iddiası intikal ettiği düşünülmektedir.

İnsan hakları ihlalleri ve sosyo-ekonomik faktörler arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaların büyük kısmında suçla ilgili faktörlerin etkisi göz ardı edilmiştir. Bu nedenle bu çalışmada ülkelerde aktif olarak bulunan terör örgütü sayıları ile ülkelerin suç oranlarının ihlal sayıları üzerine etkisi incelenmiştir. Terör örgütü sayıları ile ihlal sayıları arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Terör örgütlerinin sayısının yüksek olduğu ülkelere göre daha fazla ihlal iddiaları gündeme gelmiştir. Fakat bu ilişki diğer suçlarda görülmemiştir. Ülkelerin suç oranlarının ihlal sayısı üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Bu durum özellikle terör suçlarında güvenlik güçleri tarafından daha fazla hak ihlali yapıldığı sonucuna işaret etmektedir. Çalışma kapsamında incelenen son faktör ülkelerin demokrasi skorları olmuştur. Beklenenin tersine ülkelerin demokrasi skorları ile AİHM'e intikal eden dava sayılarında negatif bir ilişki bulunmuştur. Freedom House kuruluşunun değerlendirmesine göre Mahkemeye demokrasi index skorları düşük olan (yani daha özgür ve demokratik) ülkelere daha fazla sayıda ihlal iddiası intikal etmiştir. Bu durum iki şekilde anlaşılabilecektir: İlk olarak tıpkı işsizlik değişkeninin de olduğu gibi AİHM'e yeni üye olan ülkelerin durumunun ölçümü etkileyebileceği düşünülmektedir. İkinci olarak da demokratik ülkelere haber alma, eğitim ve örgütlenme özgürlüğü gibi hakların daha rahat kullanılabilirdiklerinden dolayı ülke vatandaşları arasında farkındalığın yüksek oluşudur. Yüksek seviyede demokratik bir yönetime sahip ülkelere ulusal yargılama yolları dışında AİHM gibi diğer hak arama mekanizmalarının bulunduğu ve bu mekanizmalara başvuru yollarının daha iyi bilinmesi nedeniyle bu ülkelere daha fazla başvuru meydana geldiği değerlendirilmektedir.

Çalışma kapsamında elde edilen sonuçların değerlendirilmesinde bu sonuçların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yargılama hakkını kabul eden ülkeler temel alınarak elde edildiği göz önünde bulundurulmalıdır. Seçilen ülke sayılarının artırılarak elde edilecek daha geniş bir örneklemle çalışma kapsamında incelenen faktörler arasında bulunan

ilişkilerin genelleştirilmesinin daha doğru bir biçimde olacağı düşünülmektedir

KAYNAKÇA

- Arslan, Zühtü. (2003), "ABD Yüksek Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü", Zühtü Arslan (Der.), *ABD Yüksek Mahkemesi Kararlarında İfade Özgürlüğü* Ankara:Avrupa Topluluğu Ve Liberal Düşünce Topluluğu, ss.24-25.
- Berry, W. D. & Feldman, S. (1985). *Multiple Regression in Practice*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Davenport, Christian (1995). "Multi-Dimensional Threat Persecution and State Repression: An Inquiry into Why States Apply Negative Sanctions." *American Journal of Political Science*, 39(3).
- Davenport, Christian ve Armstrong II, David, A. (2004). "Democracy and the Violation of Human Rights: A Statistical Analysis from 1976 to 1996." *American Journal of Political Science*, 48(3).
- Gasser, Peter Hans. (1997), "Uluslararası İnsan Hakları Ve İnsancıl Hukukta İşkence Ve Diğer Kötü Muamele Türlerinin Önlenmesi Ve Yaşam Hakkı", (Der.), *İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Bağlamında İşkence Yasağı ve Yaşam Hakkı*. İzmir: İzmir Barosu Yayını.
- Gölcüklü, Feyyaz ve Gözübüyük Şeref. (2002), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulaması*, Ankara: Turhan Kitabevi, 3. Baskı.
- Hadden, Tom, (1997), "İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Bağlamında İşkence Yasağı ve Yaşama Hakkı", (Der.), *İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Bağlamında İşkence Yasağı ve Yaşam Hakkı*. İzmir: İzmir Barosu İnsan Hakları Hukuku ve Hukuk Araştırmaları Merkezi Yayını.
- Henderson, Conway, W. (1991). "Conditions Affecting the Use of Political Repression." *Journal of Conflict Resolution*. 35(1).
- Kaboğlu, İbrahim Ö. (1999), *Özgürlükler Hukuku*, İstanbul: Afa Yayınları.
- Mitchell, Neil, J. Ve McCormick, James, M. (1988). "Economic and Political Explanations of Human Rights Violations. *World Politics*, 40(4).
- Regan, Patrick, M. ve Henderson, Errol, A. "Democracy, Threats and Political Repression in Developing Countries: Are Democracies Internally Less Violent?" *Third World Quarterly*, 23(1).
- Savcı, Bahri .(1980), *Yaşama Hakkı ve Boyutları*, Ankara: AÜSBF yayınları